

Čemu istorija?

Ove godine navršava se sedam decenija od početka Drugog svetskog rata i na našim prostorima. U međuvremenu, bilo je još ratova i drugih burnih istorijskih događaja koji se mogu tumačiti i predstavljati na razne načine. Udžbenici istorije za osnovne i srednje škole više su puta menjani, prekrajani i transformisani. Podjednako često, ako ne i češće, bili su predmet sporenja stručne javnosti, političara i, uopšte, javnog mnjenja. Oko ključnih istorijskih događaja i ličnosti u društvima bivše SFRJ nikada nije postignut konsenzus ili makar minimum slaganja, koji bi istoriji kao naučnoj disciplini omogućio da radi ono što joj je posao.

Prevelika količina istorije, burnih i važnih događaja i preokreta nužno rađa pitanje kako deci predavati i udžbenike pisati o nečemu što je toj istoj deci prošlo kroz kuću i kroz porodicu. Previše istorije po glavi stanovnika na ovim prostorima često zamagljuje granicu između

lične, tj. porodične i društvene, velike istorije, jer su akteri jedne i druge često isti. Drugi problem je što udžbenici istorije, s obzirom na izmene koje trpe u društvima koja se ne određuju jasno prema svojoj prošlosti i koja se još ideološki spore o pitanjima od pre sedam decenija, prestaju da budu didaktičko sredstvo i postaju oruđe u rukama političara i trenutno vladajuće ideologije. Analizom ovog problema bave se četiri nedavno objavljena zbornika "Kultura sjećanja", koje su zajednički izdali Disput Zagreb i Fondacija "Fridrih Ebert" (FES) Banja Luka. Iz ovih zbornika prenosimo najzanimljivije delove analize istorijskih udžbenika u Srbiji i Hrvatskoj, kada je reč o Drugom svetskom ratu, kojim su se bavile istoričarke Dubravka Stojanović i Snježana Koren. Tu je i tekst Tanje Topić, naučne saradnice FES-a Banja Luka, o tome sa kojim ciljevima i namerama su nastali zbornici "Kultura sjećanja".

Drugi svetski rat u udžbenicima u Srbiji

Ideološka konfuzija

U UDŽBENICIMA KOJI su u Srbiji bili u upotrebi tokom devedesetih godina XX veka Drugi svetski rat bio je predstavljen kroz specifičnu ideološku konfuziju koja je i inače obeležila vreme vladavine Slobodana Miloševića

U tumačenje partizanskog i četničkog pokreta unet je specifičan i ambivalentan ideološki amalgam komunističke i nacionalističke ideologije, tako da je ranije nesporna slika Josipa Broza Tita i njegovog partizanskog pokreta bila mehanički spojena sa idealizovanom slikom Draže Mihailovića i njegovih četnika. Oba pokreta predstavljena su kao antifašistička, kao oni koji su se borili protiv nacističke okupacije. Time je drama građanskog rata bila u potpunosti potisnuta, a pozicije dve zaračene strane ostale su nejasne da bi se među njima mogao napraviti veštački balans, koji je trebalo da posluži kao tranziciono premošćavanje do neke buduće istorijske situacije koja bi omogućila i jasniji odnos prema Drugom svetskom ratu u Srbiji.

Ta situacija kao da je, bar za autore novih udžbenika, došla posle promena 2000. godine. U udžbeniku istorije za završni razred srednjih škola (objavljen 2002) kao svoj prvenstveni zadatak stavili su reinterpretaciju i reviziju Drugog svetskog rata. Način na koji su ti događaji viđeni u ovim knjigama bili su direktno suprotni njihovim interpretacijama tokom komunističkog perioda. Najvažnija promena dogodila se u tretmanu četnika i partizana, s tim što je izmenjena i ocena kolaboracionističkog režima Milana Nedića. General Milan Nedić, predsednik srpske vlade pod okupacijom, predstavljen je kao čovek "velikog ugleda kod Srba", koji je, kako piše, spasavao "biološku supstancu srpskog naroda", jer je "smatrao da je Nemačka trenutno suviše moćna i da se sa okupatorom, kako bi se sprečilo dalje stradanje srpskog naroda – mora saradivati. Zbog strahovitih odmazda nad civilima protivio se svim nepromišljenim pokretima protiv okupatorske vojske."

U novim udžbenicima bitno je ublažena i ocena uloge koju je imao Dimitrije Ljotić i njegov Srpski dobrovoljački korpus, koji su bili glavni pomagači SS jedinicama i Gestapou u masovnim hapšenjima i zločinima vršenim po Srbiji. U udžbenicima su, bez pominjanja

njihove stvarne uloge, prikazani jednom rečenicom koja više skriva nego što otkriva: "njihov ideološki fanatizam bio je veći i od komunističkog".

(...)

Da bi se prikrija suština građanskog rata u Srbiji i četnički napadi na slobodnu teritoriju koju su partizani stvorili u okolini Užica u leto 1941. godine, bilo je potrebno u velikoj meri izmeniti istorijske činjenice. Tako se govori o oslobođenoj teritoriji, ali se ni na jednom mestu ne navodi da su je vojno oslobodili partizani i držali je pod svojom vlašću, jer bi to značilo priznavanje partizanskog vojnog uspeha. Autorima je bilo važno da se taj deo ratne istorije iskoristi samo da bi se stvorio utisak da

SPORNA TAČKA: Milan Nedić

su partizani prvi napali četnike i time izazvali građanski rat, a da se, pritom, prikrije činjenica da su četnici, zajedno sa nemačkim snagama, napali slobodnu teritoriju i time pomogli da dođe do kraja borbi u Srbiji.

Sledeće pitanje koje je autorima udžbenika predstavljalo problem u interpretaciji jeste pitanje kolaboracije. Da bi se sa četnika skinula odgovornost kolaboracije, bilo je potrebno primeniti čitav niz retoričkih sredstava i prikriti veliki broj istorijskih činjenica. U prvom udžbeniku, koji je objavljen 2002. godine, primeri četničke kolaboracije nisu ni bili navedeni, ali se posle kritika u javnosti, u drugom udžbeniku, onom iz 2006. godine, pojavio čitav niz argumenata koji suštinski opravdavaju kolaboraciju. Jedan od tih argumenata jeste stalno insistiranje na tome da su svi učesnici u ratu na jugoslovenskom tlu kolaborirali sa okupatorskim snagama, čime je već unapred

nabavljena indulgencija za četničku saradnju. To, međutim, autorima nije izgledalo dovoljno, pa su dodali i eksplicitno opravdanje takvog postupanja: "Među mnogim četničkim starešinama prevladalo je mišljenje da je italijanska vojska znatno manje opasna od ustaša i da stoga treba obustaviti dalju borbu. Italijanska okupacija bila je najbolje 'ratno rešenje' za očuvanje golog života Srba, naročito na prostoru Like, severne Dalmacije i Hercegovine, a italijanski vojnici najmanje zlo od svih zala s kojima su imali da se nose", ili, na istom mestu, još jasnije: "Jedan četnički komandant iz Dalmacije pisao je Mihailoviću da bi rat sa Italijanima predstavljao početak potpune katastrofe srpskog naroda. Zato je on svesno zagovarao kolaboraciju sa njima, kao 'jedan i jedini preostali put' za spasavanje naroda, koji je u NDH već 'iskrvavljen i slomljen'."

(...)

Ono što u srpskom slučaju posebno brine jeste identifikacija sa antidemokratskim vertikalama prošlosti, a kad je Drugi svetski rat u pitanju, sa onim strujama koje su se u tom ratu našle na strani gubitnika. Jasna je logika koja antijugoslovenstvo i antikomunizam pretvara u anti-antifašizam, što može biti opasan doprinos opštem ideološkom i političkom lutanju Srbije. Ipak, još više brine činjenica da nastava istorije i dalje može biti područje najvećih manipulacija, pa čak i da udžbenici mogu imati, da tako kažemo, avangardnu ulogu. Reč je o tome da su ovakve interpretacije nastanka Jugoslavije i Drugog svetskog rata ušle u udžbenike pre nego što su se pojavile u naučnoj historiografiji, što nije uobičajeni put. Uz to, udžbenici istorije postali su i politička prethodnica. Tako je, u Narodnoj skupštini, posle usvajanja zakona u kome se izjednačavaju četnici i partizani, na pitanje novinara na kojim naučnim činjenicama se temelji takva politička odluka, jedan uticajni poslanik tada vladajuće stranke Vojislava Koštunice odgovorio da to piše i u udžbenicima za osnovnu školu. Tako su udžbenici postali više od prostora za manipulaciju prošlošću, postali su argument u političkoj borbi, čime su se još više udaljili od svoje obrazovne funkcije.

(Dubravka Stojanović u: "Kultura sjećanja 1941", Zagreb, 2009)

Podijeljeno sećanje

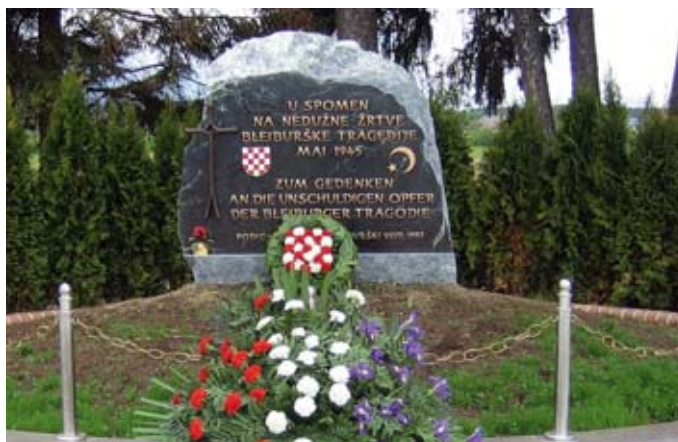
HRVATSKI UDŽBENICI POVIJESTI su tijekom posljednjih deset godina prošli kroz sadržajne i metodološke promjene, što im je omogućilo da se u većoj ili manjoj mjeri udalje od snažno kritizirane interpretativne paradigme koja je dominirala u devedesetima. No u tumačenjima Drugoga svjetskog rata u javnom diskursu i dalje postoji snažna ideološka polarizacija koja je osobito vidljiva u debatama o dvije neuralgične točke – 1941. i 1945. godini. U fokusu analize su dva aspekta: prvo, ima li u najnovijim udžbenicima razlika u odnosu na interpretativnu matricu iz devedesetih godina; drugo, odražava li se u udžbeničkim narativima – u okolnostima udžbeničkog pluralizma – podijeljeno sjećanje na rat. Analiza pokazuje da među proučavanim udžbenicima postoje interpretativne razlike koje u značajnoj mjeri ovise o tome kako se njihovi autori pozicioniraju u odnosu na problematično nasljeđe devedesetih: da li se nastavljaju na one elemente koji su dominantno oblikovali politiku povijesti tog razdoblja ili od nje čine odmak te u određenoj mjeri čak i propituju njezine ključne elemente.

(...)

Od početka devedesetih nijedna tema nije pokrenula toliko rasprava i kontroverzi kad je riječ o udžbenicima i programima povijesti poput Drugoga svjetskog rata. Ta je tema bila od osobitog značaja u komunističkoj Jugoslaviji jer se ideja o zajedničkoj borbi svih jugoslavenskih naroda i narodnosti protiv okupatora i njihovih pomagača nalazila u temeljima dominantne ideologije “bratstva i jedinstva”, povezivanje NOB-a i socijalističke revolucije trebalo je pružiti legitimitet komunističkom režimu, a žrtve koje su jugoslavenski narodi podnijeli u ratu bile su zalag koji obvezuje buduće generacije. Preko programa i udžbenika prenosila se službena i strogo kontrolirana verzija povijesti koja je u svojoj osnovi bila teleološke i pragmatično-odgojne prirode, a njezin je zadatak bio oblikovati i usmjeravati učenička mišljenja i stavove u željenom smjeru i tako osigurati lojalnost državi i vladajućem poretku.

Sjećanja na ključne događaje iz doba rata postajala su tako instrumentalizirane

predodžbe – slike – kojima se pogled u prošlost stavljao u funkciju ovladavanja sadašnjosti. Prikazi narodnooslobodilačke borbe (dalje: NOB) u udžbenicima su u cijelom poslijeratnom razdoblju zadržali “šablonsku podjelu sudionika rata na heroje, mučenike i izdajnike”, dok je pamćenje pratio paralelan proces zaborava u obliku prešućivanja neugodnih sjećanja: tijekom 45 poratnih godina u udžbeničkim prikazima nije bilo mjesta za problematične strane ratne povijesti, a partizanski zločini bili su tabuizirana tema. Riječima L. Steindorfa, to je “otežalo prebrođivanje ratnih trauma, što je u godinama rastućih nacionalnih napetosti od sredine osamdesetih omogućilo da se upravo sjećanja na Drugi svjetski rat uspješno

SPORNA TAČKA: Blajburg

iskoriste kao sredstvo za buđenje neprijateljskih osjećaja prema drugima”.

Političke promjene početkom devedesetih omogućile su da alternativna sjećanja i protusjećanja na rat nađu svoje mjesto u programima i udžbenicima, no rekonstrukcija sjećanja na rat koja se u nastavi povijesti dogodila nakon 1990. bila je tek dijelom posljedica dotad prešućivanih tema, a dijelom nastojanje da se podupru političke ambicije nove elite. Historija tog razdoblja iznova se ispisivala i u političkim dokumentima, javnom diskursu i historiografiji kako bi se “rekonstruirala prošlost te organiziralo iskustvo sadašnjosti i budućnosti”. Iznova pronalazeći kontinuitet s prikladnom prošlošću, historiografija i nastava povijesti trebale su pružiti potporu procesu izgradnje države i nacije te poslužiti kao jedan od instrumenata promicanja nacionalnog identiteta utemeljenog na etničkim osnovama.

Ključni elementi danas dominantnog udžbeničkog narativa o Drugom svjetskom ratu oblikovali su se od 1991. do 1995. Usprkos nekoliko reformskih pokušaja, u Hrvatskoj (do danas) nije provedena reforma obveznog obrazovanja, pa je jedina veća promjena u hrvatskom školskom sustavu bilo vraćanje na stari dvojni sustav gimnazija i strukovnih škola početkom devedesetih. No istovremeno su se vršili snažni zahvati u sadržaje tzv. nacionalnih predmeta – hrvatskog jezika, geografije, glazbene kulture i osobito povijesti. Snažan politički utjecaj bio je primarno usmjeren na udžbenike povijesti, a tek potom na programe: u njima su prvo 1991. provedene izmjene, a zatim su 1992, u okolnostima snažnog političkog pritiska, zamijenjeni novima.

Iako je postojala realna potreba da se poučavanje povijesti, osobito ratne, postavi na drugačije osnove, nove historije u udžbenicima i programima nisu bile ništa manje selektivne i isključujuće od prethodne verzije, jedna je ideologija zamijenjena drugom (što se, ironično, početkom devedesetih nazivalo “deideologizacijom”), a ciljevi i način poučavanja ostali su isti kao u prethodnom razdoblju. To je prije svega

došlo do izražaja u problematičnim prikazima Drugoga svjetskog rata: javne kontroverze u devedesetima o ulozi partizana i ustaša odrazile su se na udžbeničke interpretacije. Broj nastavnih jedinica posvećenih NOB-u snažno je reduciran, a osobit značaj dobile su one teme koje su tijekom 45 poslijeratnih godina bile namjerno prešućivane, pri čemu je pitanje kompleksa događaja poznatih kao Bleiburg i Križni put u Hrvatskoj dobilo posebno mjesto. Zatim su na temelju tako izmijenjenih udžbenika 1995. izrađeni i novi programi, koji su oblikovani tako da su u njih prepisani naslovi i podnaslovi iz postojećih udžbenika. Program iz 1995. zadržao se u osnovnoj školi sve do 2006, kada je zamijenjen novim, dok su programi za srednje škole u trenutku pisanja ovog teksta još uvijek na snazi.

(Snježana Koren u: “Kultura sjećanja 1945”)

Kultura sjećanja i službena politika

Bez prošlosti nema budućnosti

Projekat “Kultura sjećanja – Bošnjaci, Hrvati i Srbi u komparativnoj perspektivi”, nemačke fondacije “Fridrih Ebert” u Bosni i Hercegovini, od 2006. godine, kada je nastao, okupio je istoričare, politikologe, antropologe, književnike, filozofe i komunikologe iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije

Piše: Tanja Topić, Fondacija “Fridrih Ebert”, Banja Luka

NAUČNO DOKAZAN KRIVAC: Slobodan Milošević

OSNOVNO PITANJE OD kojeg se pošlo u projektu bilo je pitanje o tome koji se elementi istorijskog sjećanja prenose u sferu političke kulture i kako djeluju na građansko povjerenje. Naime, pošlo se od pretpostavke da je građansko povjerenje osnovna pretpostavka uspostavljanju stabilnog demokratskog poretka, a upravo istorijska sjećanja mogu izrazito negativno uticati na uspostavljanje

povjerenja i to na tri nivoa: između građana, između tri nacije: Bošnjaka, Hrvata i Srba, ali može uticati i na povjerenje građana prema institucijama političkog sistema. Godinama se propitivalo koji elementi istorijskog sjećanja čine prepreku, a koji potiču i omogućavaju izgradnju stabilne demokratije, jer bez prevladavanja prošlosti nije moguća ni demokratska budućnost. Projekat je imao za cilj da

ukáže na istorijske “lomove”, koji otežavaju uspostavljanje povjerenja, te da pokaže kako su se slomovi imperija i nastanak novih država i političkih poredaka, u godinama 1918, 1941, 1945. i 1992. odrazile na istorijsku i političku kulturu sve tri nacije.

Komparativna analiza trebalo je da ukáže na ulogu istorijskog sjećanja i politika istorije na oblikovanja nacionalnog identiteta. Trebalo je,

zapravo, razriješiti jedno od ključnih pitanja, koje posebno potresa Bosnu i Hercegovinu, a odnosi se na dvije sukobljene teze. Po jednoj je Bosna i Hercegovina duboko podijeljeno društvo, a vjerski i etnički rascjepi su duboko ukorijenjeni u njezinoj historiji i bitno određuju bosanskohercegovačko društvo.

U drugoj tezi se razmatra da su vjerske i etničke podjele, ako ih je bilo, prevladane u socijalističkom razdoblju "bratstva i jedinstva" u kojem je oblikovano uzorno multikulturalno društvo. Pristalice ove teze naglašavaju da je ono razoreno vanjskom agresijom: Hrvatske i Srbije, koje su izmanipulisale svoje sunarodnike iz BiH. Podjele između pristalica dviju navedenih interpretacija historije Bosne i Hercegovine pretvorile su se u svojevrsan diskurzivni rat s namjerom da pobjednik ima monopol nad interpretacijom prošlosti i usmjeravanjem budućnosti Bosne i Hercegovine.

Kako u sjećanju pojedinca i kolektiva ratovi često imaju središnju ulogu i predstavljaju jasan historijski lom s prošlošću, tako se i rat započeo 1991. godine, a vođen u Hrvatskoj i BiH, našao u središtu pažnje ovog višegodišnjeg istraživačkog projekta. Sjećanja na ovaj rat bolan su dio memorije sve tri nacije.

Naučnici su vrlo decidno odredili da taj rat nije bio izazvan nekim neizbježnim usudom historije, nego ga je započeo Miloševićev režim. Pokazalo se da je u nacionalističkoj mobilizaciji važnu ulogu imala manipulacija prošlošću, koja je služila kao djelotvorno političko oružje. Svi istraživači su zapazili važnu ulogu historije u nacionalističkoj mobilizaciji masa, a odnos prema prošlosti takođe je imao važnu ulogu u konsolidaciji novih demokratija. Autori su u analizama ukazali ne samo na sjećanja koja je rat ostavio za sobom nego možda još više na način tumačenja historije koji je korišćen u ratnoj propagandi i legitimaciji tadašnjih vladajućih politika.

Na teoretskom nivou, autori projekta, koji

ISTORIJA I INTERPRETACIJE

su propitivali 1992. godinu u memoriji nacija, pokušali su pokazati odnos kulture sjećanja, historiografije i njihove funkcije u legitimaciji političkog poretka, s naglaskom na propitivne uloge kolektivnih sjećanja i historije u politici parlamenta i političkih stranaka. Studijama slučajeva nastojalo se istražiti u kojoj mjeri su mediji izmišljali nova sjećanja i novu historiju, te kako je legitimirana aktuelna politika u novim udžbenicima historije.

Studije su pokazale da je rat razorio i zajednička sjećanja. Potpuno jasno se pokazalo da postoji snažna veza između kulture sjećanja i službene politike, te načina sjećanja i političke kulture. Sjećanja su izraz nacionalne homogenizacije, neka sjećanja mogu, zaključuju autori, postati utemeljiteljski mit države i nacije, herojska tačka nacionalne historije, a druga se mogu potisnuti iz javnog diskursa i prepustiti zaboravu. Na kraju, prilozi ne pokazuju samo važnu političku ulogu sjećanja nego i napetost

koja postoji između individualnih i porodičnih na jednoj te službenih sjećanja na drugoj strani. U odnosu službene politike prema tim sukobima sjećanja ogledaju se i karakteristike političkog poretka, njegova politička kultura, te način na koji se oblikuje i razumije nacionalni identitet. Istraživači, koje su od početka vodili i organizovali idejni začetnici projekta Olivera Miroslavljević sa Filozofskog fakulteta u Beogradu i Tihomir Cipek sa Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, nisu se uvijek i u svemu slagali. Međutim, dijeli su zajednički stav da je za oblikovanje djelotvorne demokratije potrebno djelotvorno suočavanje s prošlošću. Na kraju su zaključili da prošlost ne smije ugušiti sadašnjost, nego da treba ovladati prošlošću da bi se krenulo dalje, u izgradnju demokratskog društva. Pitanje je koliko će njihovi nalazi naići na razumijevanje i biti sprovedeni u djelo od strane aktuelnih političkih elita u ove tri zemlje bivše Jugoslavije.

Studiranje u Indoneziji

Mnogo više sličnosti

Godine 2002. Vlada Republike Indonezije počela je sa programom stipendija Darmasiswa, koji je omogućio studentima iz Srbije da godinu dana borave u Indoneziji i studiraju jezik, muziku ili umetnost. U 2010. godini te mogućnosti su dobile još jednu perspektivu. Naime, 2010. Vlada Republike Indonezije dodelila je pune stipendije za master studije različitih studijskih profila

Piše: Jelena Majstorović

SA POČETKOM DEMOKRATIZACIJE Srbije i njenog otvaranja ka savremenijim tokovima razvoja, među studentima je postao trend da, zarad boljih uslova obrazovanja, materijalnog prosperiteta, većih izgleda za kasnije zaposlenje i napredovanja u karijeri, svoje profesionalno usavršavanje nastavljaju negde u svetu. Kada se pomenutim razlozima doda i

mogućnost da se odlaskom iz zemlje iskuse čari samostalnog života i upoznavanja drugih kultura i običaja, studiranje u inostranstvu postaje opcija koju nijedan student neće odbiti. Ipak, da li zbog aktuelnih političkih ili medijskih tokova, prilikom ispunjavanja svih ovih ciljeva, studenti se uglavnom okreću zemljama zapadne Evrope ili Sjedinjenih Američkih Država. Dok svaki treći Srbin sanja o letovanju na Baliu, svaki drugi bi trebalo da se zapita

nije li samo nedostatak informacija učinio da zaboravimo na zemlju sa kojom prijateljstvo gradimo i održavamo već punih pedeset godina, na zemlju koja je 1961. godine stajala rame uz rame sa slavnom Jugoslavijom u borbi za nezavisnost, iskorenjivanje siromaštva, ekonomski razvoj i suprotstavljanje imperijalizmu i kolonijalizmu, zemlju koja pored prelepih turističkih destinacija može da se pohvali i izuzetno kvalitetnim uslovima obrazovanja,

ekonomskim razvojem i privredom u usponu. Blede li naše uspomene na Indoneziju ili tek sad počinjemo da stvaramo nove, mnogo jače i mnogo bolje?

Godine 2002. Vlada Republike Indonezije počela je sa programom stipendija Darmasiswa, koji je omogućio studentima iz Srbije da godinu dana borave u Indoneziji i studiraju jezik, muziku ili umetnost. U 2010. godini te mogućnosti su dobile još jednu perspektivu. Naime, 2010. Vlada Republike Indonezije dodelila je pune stipendije za master studije različitih studijskih profila. Među pet studenata, uživaoca ovakve privilegije, sam i ja, student Fakulteta političkih nauka na Univerzitetu Pađađaran u Bandungu. Kao diplomirani politikolog Fakulteta političkih nauka u Beogradu, sa izuzetno visokim prosekom, mogla sam da se odlučim za bilo koji univerzitet u svetu, ali sam, ipak, odlučila da svoje obrazovanje nastavim u gradu koji nazivaju “javanskim Parizom”,

gradu koji je odigrao značajnu ulogu u istoriji Pokreta nesvrstanih. Sa tom odlukom moj život je počeo da poprima oblike dokumentarnih filmova o Aziji, koje je do tad bilo moguće posmatrati samo na televiziji.

Bandung je temperaturni raj Jave. Smešten u podnožju vulkana, grad je poznat po klimi koju će većina Azijata okarakterisati kao hladnu, većina Evropljana kao tropsku, mada bih je ja, iskusivši koliko zaista može biti toplo na Javi, svrstala u umerenu. Tokom godine, temperatura varira između 25 i 30 stepeni Celzijusa i izuzetno podseća na temperature koje u Srbiji vladaju u periodu proleća ili rane jeseni. Ne samo da će to olakšati izbor garderobe prilikom pakovanja, već će ostaviti i dodatno mesto u koferu za brojne suvenire i garderobu koju je u Bandungu moguće kupiti po, poređeno sa Srbijom, niskim cenama, i to uz obavezno cenjanje. Brojni tržni centri, tekstilne fabrike, pazari i pijace omogućavaju ne samo šarolik izbor robe, već predstavljaju prava mala carstva tekstila i tkanina najrazličitijih boja i dizajna.

Ma koliko se činilo da naše zemlje karakterišu razlike koje su nepremostive, ipak ćete otkriti da imamo mnogo više sličnosti nego što se to na prvi pogled čini. Indonežani su poznati po otvorenosti i prijateljstvu koje lako uspostavljaju sa ljudima ma iz bilo kojih religija, kultura ili krajeva sveta da dolaze. Ne samo da će svakidašnje navike dobiti jednu novu dimenziju već će se ovde otvoriti mogućnosti za sticanje nekih novih, nesvakidašnjih i samo Indoneziji svojstvenih. Sasvim obična aktivnost poput odlaska na pijacu postaće nezaboravna uspomena jer će za vama potrcati gomila dece, utrkujući se ne bi li vam pomogla u nošenju namirnica. Papaja, mango, durian, voće strasti, zmaj voće ili tempe, tahu, bakso i gehu samo su neki od mnogobrojnih primera hrane koja se ovde može probati. I mada će vas mešavine slatko-slanih ukusa zaneti, pa ćete jednostavno pasti u iskušenje da ne odbijete ništa što vam se od sunda specijaliteta ponudi, najveća opasnost, pored opasnosti po kilažu, jeste činjenica da je hrana, za naše uslove izrazito ljuta. Tako bi u restoranima ili improvizovanim kioscima brze hrane, poznatim kao varunzima, trebalo izbegavati sve označeno kao “pedas” ili “ljuto”. Makar dok vam organizam ne razvije dovoljno snage za borbu sa ovim ljutim neprijateljima. I dok će vrsni gurmani na Javi pronaći svoj raj na zemlji, ni ljubiteljima muzike i plesova neće biti dosadno. Angklung ili aruba su neki od instrumenata u čijim se

zvucima može uživati, a predstave Vajang lutaka ili plesova pod maskama deo performansa koji će, pored zabavnog karaktera, dati uvid u tradiciju i kulturu. Brojni hindu i budistički hramovi zadovoljiće i potrebe za arhitektonski velepnim zdanjima i pokazati da, Indonezija, iako većinski islamska zemlja, zna kako da neguje i poštuje i ostale religije, ali i da ima arhitektonsko nasleđe na kom joj mogu pozavideći mnogobrojne zemlje. Uporedo sa kulturnim uzdizanjem i bogaćenjem i akademski dostignuća neće ostati zapostavljena.

Stipendija, prvobitno, pokriva osmomesecni kurs indonežanskog jezika koji se odvija svakog dana, ali i ukoliko koristite engleski jezik, nepoznavanje istog neće biti izgovor za lokalno stanovništvo da ne ispolje ljubaznost ili pomognu. Druželjubivost je nešto što ovde dolazi do izražaja i kada je reč o učenju, pa tako nije čudno videti grupe studenata koji zajedno sede po slušaonicama ili hodnicima fakulteta i obrađuju pređeno nastavno gradivo. I sami profesori su upoznati sa činjenicom da ste strani student koji se prilagođava novoj sredini i načinu života i kao takvi su otvoreni za bilo koju vrstu saradnje ili kompromisa, ne bi li studiranje i boravak ovde učinili pristupačnijim. To, naravno, ne znači da su lenjost ili neodgovornost nešto što se da tolerisati. Poput bilo kog drugog, čak i najboljeg univerziteta u svetu, kvalitet nastave i obrazovanja na indonežanskim fakultetima ne zaostaje za svetskim trendovima. Mnogobrojni istraživački radovi, obilje literature, što na indonežanskom, što na engleskom jeziku, gostujući profesori, mnoštvo konferencija, seminara, tempo rada, samo potvrđuju činjenicu da sistem obrazovanja u Indoneziji apsolutno ispunjava svetske kriterijume.

I naravno da prvih nekoliko nedelja po dolasku bude teško. Naravno da padne i po koja suza i naravno da se javi sumnja u ispravnost izbora. Ali i tih prvih nekoliko nedelja prođu, a za njima dođu neke nove, ispunjene smehom, uživanjem, nekim novim iskustvima i znanjima, ali i kontaktima, ne samo sa Indonežanima već i ovde prisutnim brojnim studentima iz drugih azijskih i evropskih zemalja ili australijskih i američkih univerziteta. Nedeljama koje će doneti život bez stresa. Život koji se živi polako i spontano. Život koji se živi “po indonežanski” i koji će doprineti da odnosi Srbije i Indonezije i njihovog stanovništva nastave putem razvoja, prijateljstva i kooperacije. Baš onako kako su i započeli pre pola veka. ◀

Veće školarine

VIŠE OD DESET fakulteta Univerziteta u Beogradu predložilo je veće školarine o čemu će od ove godine prvi put mišljenje i saglasnost dati Vlada Srbije. Stomatološki fakultet povećaće iznos za upis sa 180.000 na 240.000 dinara, ako Vlada to odobri, dok će za prijem na Filozofski morati da se izdvoji 130.720 dinara, umesto nešto više od 118.000. Brucoši Tehnološko-metalurškog fakulteta najverovatnije će umesto 60.000 dinara morati da plate 72.000, dok će za upis na Učiteljski biti potrebno 10.000 dinara više, jer će školarina koštati 90.000. Veće školarine predložili su i Elektrotehnički fakultet, Fakultet organizacionih nauka, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Geografski, Pravni, Matematički, Hemijski i Pravoslavni bogoslovski fakultet. Dekani fakulteta kao opravdanje za takav potez navode da školarine nisu menjane poslednjih godina zbog ekonomske krize, smatrajući da ove škole ne treba da budu socijalne ustanove. Rektor Univerziteta u Beogradu Branko Kovačević preporučio je na nedavnoj sednici Senata UB da se školarine ne povećavaju ili da to bude samo u visini inflacije. Na sednici je bilo i dekana koji su se protivili većim iznosima školarina. Univerzitet u Beogradu predložio je da upiše nešto više od 14.000 budžetskih i samofinansirajućih brucoša, približno kao i prošle godine.

Napuštanje, izostanci, jedinice

PORAŽAVAJUĆI PODACI FORUMA beogradskih srednjih stručnih škola govore da 11 odsto srednjoškolaca u tim ustanovama u prestonici ne završi srednju školu. Veliki je broj jedinica i izostanaka. Prema istom izvoru, svaki treći učenik ima jednu ili više jedinica, a najviše je nedovoljnih ocena iz fizike, matematike i hemije, rekao je Tanjugu predsednik foruma Milorad Antić, navodeći podatke za 51 srednju stručnu školu – medicinske, mašinske, pravne, ekonomske struke. Na kraju prvog polugodišta pokazalo se, na primer, da od oko 400 učenika na jednoj godini, njih više od 130 ima jedinice, naveo je Antić. Prema njegovim

rečima, pored jedinica iz prirodnih nauka, loše ocene beleže se i iz filozofije i sociologije, ali i iz stručnih predmeta. Takođe, u beogradskim školama beleži se i veliki broj izostanaka – oko 80 po učeniku, rekao je Antić, navodeći da đaci donose loše znanje iz osnovnih škola, da su udžbenici nerazumljivi, neprilagođeni, kao i da su nastavni planovi i programi zastareli.

Prvi pravopis romskog jezika

VISOKA ŠKOLA ZA obrazovanje vaspitača u Vršcu, koja je pre dve godine uvela i romske studije, objavila je "Pravopis romskog jezika".

U ovom, prvom stručnom delu te vrste u

svetu, čiji je autor prof. dr Rajko Đurić, izloženi su principi i pravila romskog pisma i pravopisa, njegov glasovni sistem i data su opširna objašnjenja glasovnih promena i pojava u njemu, zaključno sa pravopisnim pravilima i upotrebom interpunkcije. Knjiga sadrži i objašnjenja lingvističkih i pravopisnih termina i pojmova, kao i etimologiju romskih glagola i njihovih značenja, što je originalan naučno-istraživački rad dr Đurića i njegov doprinos romologiji, koja je postala akademska disciplina na većem broju evropskih i vanevropskih univerzitetskih centara.

Više se čita

KNJIGE SE MANJE kupuju, ali više čitaju. Beletristika je najpopularnija, dok se interesovanje za stručnu literaturu, to jest obrazovanje – prepolovilo, ključni su rezultati istraživanja tržišta knjiga i kulture čitanja u zemlji, saopšteno je juče u Narodnoj biblioteci Srbije, koja je i bila naručilac ovog posla, a Ministarstvo kulture finansijer. Zabeleženo je i da se knjige više kupuju u knjižarama, nego na ostalim mestima, kao što su kiosci ili sajmovi. Kiosk izdavaštvo je potpuno utihnulo u odnosu na pre pet godina kada je bilo u ekspanziji, rekao je Aleksandar Drakulić, direktor preduzeća MC Most, koje je zajedno sa agencijom *Synovate* sprovelo istraživanje.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec